

Úloha č. 3 Od tajomstva k zjaveniu

Nedeľa: Boh, ktorý prebýva s nami

(Dan 2,1-3.10.11 SEkP) ¹V druhom roku svojho kral'ovania mal Nabukadnesar sny. Jeho duch sa znepokojil a nemohol spať. ²Kráľ rozkázal zavolať veštcov, zaklínačov, čarodejníkov a Chaldejcov, aby mu porozprávali jeho sny. Prišli a postavili sa pred kráľa. ³Kráľ im povedal: Snívalo sa mi a môj duch je znepokojený túžbou poznať ten sen. ... ¹⁰Chaldejci odpovedali kráľovi: Niet na zemi človeka, ktorý by bol schopný vysvetliť kráľovu záležitosť, lebo nijaký veľký a mocný kráľ nežiada nič také od mága, zaklínača alebo Chaldejca. ¹¹Vec, ktorú kráľ žiada, je ťažká a nik iný ju nedokáže vysvetliť kráľovi okrem bohov. Tí však neprebývajú medzi smrteľníkmi.

Na rozdiel od prvej kapitoly, ktorá bola písaná v hebrejčine, Dan 2 je od druhej časti štvrtého verša až do konca písaná v aramejčine (jazyk, ktorý sa v tej dobe v Novobabylonskej ríši používal. Ďalej je užitočné si všimnúť, že Dan 2 má veľmi veľa paralel s Gn 41, kde Jozef na faraónovom dvore vykladá kráľovi sny.

v. 1: Hneď na úvod máme časový údaj, že príbeh, o ktorom Dan 2 pojednáva sa udial v druhom roku Nabukadnesarovho kral'ovania. To u biblistov vyvoláva otázky, pretože v Dan 1,5 je spomenuté, že Danielova výchova na Nabukadnesarovom dvore mala trvať tri dni. Vysvetlenie udáva STEFANOVIČ:

Podľa babylonského počítania vzdelávanie mladých mužov začalo behom Nabukadnesarovho nástupného roku (teda v roku "0" jeho panovania) pred novoročnou slávnosťou (Akitu), kedy bol oficiálne prehlásený za babylonského panovníka. Takže druhý rok vlády kráľa Nabukadnesara odpovedá tretiemu roku vzdelávania mladých mužov. ... V starovekom svete bol bežný inkluzívny spôsob počítania času. To znamená, že určitý úsek času sa počítal ako celý úsek, tak ako v známom výroku, že Ježiš bol v hrobe "tri dni a tri noci". Z toho je možné vyvodiť záver, že podľa nášho moderného rátania mohli tri roky vzdelávania Daniela a jeho troch priateľov trvať kratšiu dobu, než plné tri kalendárne roky.¹

V prvom verši máme v hebrejskom texte upozornenie na skryté Božie jednanie (slovenský preklad to nezohľadňuje), a to pomocou slovesa (*nihjejtá*) v trpnom rode (*nifál*), ktoré môžeme považovať za *passivum divinum* (Božský pasív). BENEŠ to prekladá nasledovne: "jeho sen bol sa stal na ňom".² Podmet je zamlčaný a prísudok popisuje skryté Božie jednanie s kráľom Nabukadnesarom. Alebo ešte inak povedané: "Boh dal kráľovi sen a tým snom ho celkom ovládadol."³ Tento istý výraz (*nihjejtá*) v rovnakom tvare máme aj na

¹ STEFANOVIČ, Zdravko. Daniel: *Moudrost moudrým*. Praha: Advent-Orion, 2019. 367 s. ISBN 978-80-7172-640-1. str. 58.

² BENEŠ, Jirí. Kniha o Bohu soudci: *Teologie knihy Daniel*. Praha: Advent-Orion, 2015. 178 s. ISBN 978-80-7172-762-0. str. 23.

³ BENEŠ, Jirí. Kniha o Bohu soudci: *Teologie knihy Daniel*. str. 23.

konci knihy Daniel (12,1). "*Pasivum divinum* ako typ minimalistickej výpovedi o Bohu, ako spôsob kódovania správy o skrytom jednaní Boha, predstavuje niečo ako hermeneutický kľúč k vstupu do výpovede knihy. *Pasivom divinom* teda kniha Daniel nepriamo upozorňuje na skrytú prítomnosť Boha v diani a na jeho vôľu komunikovať."⁴

v. 2: Máme tu zoznam kráľových radcov, ktorých si nechal zavolať. Môžeme mať dojem, že sú tu predstavené jednotlivé špecializácie babylonských mudrcov, ale "pojmy sa používajú náhodne a zameniteľne"⁵ nie je potrebné na týchto mágov príliš upriamovať pozornosť. V knihe Daniel výraz Chaldejci funguje ako zhrňujúci pojem týchto babylonských ezoterikov.

v. 3: DOUKHAN hovorí o tom, že sen sa kráľovi viackrát za noc opakoval. Zabudnutie sna odôvodňuje psychologicky. "Kráľ zabudol sen práve preto, že ho rozlúštil... kráľ pochopil posolstvo bohov, ale toto zjavenie ho natoľko ohromilo, že sa utieka k zabudnutiu, a tak odmieta čeliť realite, ktorá by ho mohla ohroziť."⁶ Toto vysvetlenie nemusí byť až tak od veci, keď uvážime, že Boh vybral k posolstvu pre kráľa skrze sen motív, ktorý bol v starovekom svete veľmi známy a nebolo by problém, aby ho kráľ pochopil. "V akkadských textoch sa totiž objavujú sny a proroctvá s dôsledkami pre budúcnosť štátu."⁷ Obzvlášť motív sochy je v symbolike staroveku veľmi častý:

"Objavuje v kolosoch na Rodose, v Memfise, ale predovšetkým v paláci a chráme v samotnom Babylone... Sochy boli vyrobené aj z kombinácie materiálov, napr. socha Baála v Ugarite... Grécka filozofia zobrazovala politiku ako telo, ktorej hlavou bol kráľ... Iránske zdroje zobrazujú svet ako veľkého muža... Téma kovov symbolizujúcich éry je prvýkrát použitá gréckym básnikom Hesiodom s 8. storočí pred Kristom. Ľudstvo delí na päť vekov, prvé tri a piate sú zlaté, strieborné, bronzové a železné."⁸

Základným problémom bolo teda zistiť čo sa kráľovi snívalo a to bolo akýmkoľvek zaklínačom, veštcom a čarodejníkom neprístupné.

v. 10-11: Chaldejci boli zvyknutí vymýšľať výklady snov, ale teraz bol problém, že boli vyzvaní k tomu, aby kráľovi pripomenuli a vyložili sen, ktorý sa mu sníval, ale ho zabudol. Ich lož je odhalená, otvorene sa priznávajú, že k bohom nemajú prístup. Je tu použitý aramejský tvar (*elahín*), ktorého ekvivalentom je hebrejské (*elohím*), oba výrazy môžu hovoriť o "bohoch" vo všeobecnosti, ale aj konkrétne o "Bohu" Izraela. "Astrológovia teda (zrejme nevedomky, ako kráľ), tušia a naznačujú - ukazujú na niekoho v pozadí, kto tu snom zasiahol do diania, ale ku komu oni nemajú prístup (ktorého nepoznajú)."⁹ V Dan 2,28 Daniel

---

⁴ tamtiež

⁵ GOLDINGAY, J. E. Word Biblical Commentary: *Daniel*. Vol. 30. Grand Rapids: Zondervan, 2017 (ePub edition). 648 s. ISBN 798-0-310-58635-7. str. 163.

⁶ DOUKHAN, Jacques. Túžba zeme: *Štúdium prorockej knihy Daniel*. Martin: Advent Orion, 1996. 250 s. ISBN 80-88719-89-3. str. 28.

⁷ GOLDINGAY, J. E. Word Biblical Commentary: *Daniel*. str. 155.

⁸ tamtiež, str. 156.

⁹ BENEŠ, Jiří. Kniha o Bohu soudci: *Teologie knihy Daniel*. str. 24.

potvrďuje to, čo títo muži hovorili vo v. 11, keď Boha nazýva "Bohom nebeským". "Daniel tu nevedomou nadväznosťou na svedectvo astroológov o bohoch (Bohu), ktorí 'nebývajú s ľuďmi', robí niečo podobné, o čom neskôr podáva v Novom zákone svedectvo Lukáš. Ten referuje o tom, čo učinil apoštol Pavol v Aténach (Sk 17,23nn), keď Atéňanom neznámeho Boha identifikuje ako 'Pána neba a zeme' a ako Boha stvoriteľa (Sk 17,24)."¹⁰

Pondelok: Modlitba

(Dan 2,17-23 SEkP) ¹⁷*Daniel odišiel do svojho domu a so všetkým oboznámil svojich druhov Chananju, Míšaela a Azarju,* ¹⁸*nech pre toto tajomstvo vyprosia milosrdenstvo od Boha nebies, aby Daniela a jeho druhov nevyhubili s ostatnými mudrcmi Babylonu.* ¹⁹*Potom sa Danielovi v nočnom videní odhalilo tajomstvo. Daniel dobrorečil Bohu nebies* ²⁰*a hovoril: Nech je požehnané Božie meno od vekov až naveky, lebo jeho je múdrosť aj sila.* ²¹*On mení obdobia a časy, zosadzuje a ustanovuje kráľov, dáva múdrosť múdrym a poznanie tým, čo chápu,* ²²*on odhaľuje hlboké a skryté veci, vie, čo je v tme, a svetlo s ním prebýva.* ²³*Tebe, Bože mojich otcov, vzdávam vd'aku a chválu, že si mi dal múdrosť a odvahu, a teraz si mi dal spoznať to, o čo sme ťa prosili, lebo si nám vysvetlil kráľovu otázku.*

vv. 17-18: V Dan 1,17 sme boli oboznámení s tým, že Boh dal Danielovi "schopnosť porozumieť každé videnie a každý sen". Sloveso (hebr. *hevín*) "porozumieť" tu je v kauzatívnom tvare (*hifíl*), to znamená, že Daniel má schopnosť nie len rozumieť, ale aj "spôsobovať porozumenie". No napriek tomu v Dan 2,17-18 máme zaznamenané, že "muž, ktorý je Bohom obdarovaný schopnosťou spôsobovať porozumenie snom, nemá túto schopnosť k dispozícii, keď ju potrebuje, aby si zachránil život... Darovaná schopnosť ho teda neosamostatňuje pred Bohom, ale naopak ho s ním zväzuje: bez Boha nemôže vykladať."¹¹

V druhej kapitole je ťažiskovým výrazom aramejské slovo *ráz* "tajomstvo", ktoré sa tu nachádza osem krát. Je použitý "vždy ako nepriama výpoveď o tom, čo je spojené s Bohom".¹² Tajomstvo je tu teda niečo, čo je prístupné len Bohu. Preto sa Daniel aj spolu so svojimi priateľmi utieka k modlitbe. Prvá modlitba knihy Daniel je len zmienená (v.18), ale jej obsah nemáme k dispozícii.

v. 19: Boh na túto modlitbu odpovedá tým, že v noci dáva Danielovi videnie, ktoré odhalilo tajomstvo. Inými slovami, Daniel dostal od Boha v noci rovnaký sen, aký sa noc predtým sníval kráľovi. "Autor používa slová 'videnie' a 'sen' zameniteľne."¹³

Označenie Boha, ako "Boh nebies" je v knihe Daniel často používané. V období Perzie to bolo veľmi populárne označenie. V období Antiocha bol tento titul pridelený Zeusovi, preto ho Židia v tom období prestali používať.¹⁴ To môže byť jedna z námietok proti tvrdeniu niektorých kritických autorov, že kniha Daniel bola napísaná až dlho po udalostiach, ktoré

¹⁰ tamtiež, str. 31.

¹¹ tamtiež, str. 25.

¹² tamtiež, str. 23.

¹³ STEFANOVIČ, Zdravko. Daniel: *Moudrost moudrým*. str. 65.

¹⁴ GOLDINGAY, J. E. Word Biblical Commentary: *Daniel*. str. 164.

popisuje.¹⁵ Rovnako proti tomuto neskorému datovaniu hovorí aj skutočnosť, že kniha Daniel je ústretová voči kráľovstvu aj voči pohanským kráľom, či už je to samotný Nabukadnesar, Kýros, alebo Dárius Médsky, čo je v priamom kontraste voči revolučnému obdobiu Makabejských.

v. 20: Modlitba, ktorá je od dvadsiateho verša zaznamenaná je vlastne Danielova reakcia na sen, ktorý je vypočítím jeho predchádzajúcej modlitby. Hneď v úvode modlitby Daniel prejavuje túžbu po tom, aby bolo "požehnané Božie meno". To znamená, že chce, "aby na Boha bola upieraná pozornosť, aby bol v povedomí ľudí, aby bol oceňovaný a uctievaný, aby na neho bolo upozorňované."¹⁶ Podnetom pre túto modlitbu je pre Daniela to, že Božia je múdrosť aj sila. Obe tieto Božie charakteristiky sú v babylonskom kontexte veľmi dôležité. "Novobabylónska ríša bola mocná a mesto Babylon bolo považované za centrum všetkej múdrosti, ktorú udeľoval patrón mesta Marduk... Uvedené Danielove slová spoločne s posolstvom celej jeho knihy to úplne popierajú."¹⁷ Pre Daniela je jediným majiteľom múdrosti a sily Hospodin.

vv. 21-22: Tieto verše sú jadrom Danielovej modlitby. A obsahujú dôležitú výpoveď o Bohu. Výraz "časy" aram. *idanaja*, zdôrazňuje "trvanie"¹⁸ času. Ďalší termín "obdobia" aram. *zimnaja*, "zdôrazňuje okamžiky v čase, určený čas alebo obdobie"¹⁹. Popis Boha, ktorý "mení obdobia a časy, zosadzuje a ustanovuje kráľov" je hlavnou Danielovou výpoveďou o Bohu a to nie len v druhej kapitole, ale v celej knihe. Boh je ten, ktorý disponuje časom aj kráľmi. Sú to charakteristiky Boha sudcu. Je to Danielovo vyjadrenie, že "súčasná situácia Božieho ľudu (babylonský exil) je súčasťou (výrazom) Božieho riadenia udalostí (usporadúvanie sveta, nastoľovanie poriadku)."²⁰

Boh však nedisponuje len časom a kráľmi, ale aj múdrosťou a dáva ju komu chce. Daniel to práve zažil na vlastnej koži, je to jeho aktuálna skúsenosť s Bohom nebies. Nie Marduk prostredníctvom veštcov a astrológov, ale Boh Izraela prostredníctvom Daniela odhalil tajomstvo.

v. 23: Danielova modlitba je ukončená chválorečením. O Bohu už nehovorí v tretej osobe, ale hovorí priamo k Bohu. Je tu vyznačená vertikálna úroveň vzťahu. "Práve tu v tomto vyznačení smeru, je ukrytý základný rozdiel medzi Danielovou modlitbou a magickými praktikami Chaldejcov. Podľa Chaldejcov sa všetko odohráva dole, na úrovni techniky... Pre nich nie je možný prístup tam hore, pretože 'oni nemajú svojho obydliu s telom' (v. 11)... Ak pre Chaldejcov 'Boh nebies' je Boh vzdialený a neprístupný [tajomstvá zakrýva], pre Daniela je to... Boh, ktorý zjavuje tajomstvá."²¹

¹⁵ Viac ohľadom problematiky doby spísania knihy Daniel vid' dizertačnú prácu: MOSKALA, Jiří. *Kniha Daniel a makabejská teze*. Praha: Komenského evangelická bohoslovecká fakulta v Praze, 1989.

¹⁶ BENEŠ, Jiří. *Kniha o Bohu soudci: Teologie knihy Daniel*. str. 26.

¹⁷ STEFANOVIČ, Zdravko. *Daniel: Moudrost moudrým*. str. 65.

¹⁸ tamtiež, str. 66.

¹⁹ tamtiež, str. 66.

²⁰ BENEŠ, Jiří. *Kniha o Bohu soudci: Teologie knihy Daniel*. str. 28.

²¹ DOUKHAN, Jacques. *Túžba zeme: Štúdium prorockej knihy Daniel*.

"Boh mojich otcov" je ďalším Danielovým vyjadrením o Bohu. Môže to znamenať, že "Boh koná vo svojej vernosti povahe, ktorú zjavil Izraelu v minulosti"²². Jedná sa o Boha zmluvy, ktorého Izraeliti poznajú na základe jeho jednaní s Abrahámom, Izákom, Jákobom, Izraelským ľudom v čase exodusu. Nie je to pre Daniela neznámy Boh. Daniel vie, čo od neho môže očakávať na základe skúseností jeho predkov.

Utorok: Socha - výklad sna

(Dan 2,29-30 SEkP) ²⁹*Kráľ, na lôžku ti prichádzali myšlienky o tom, čo sa má udiat' neskôr. Ten, čo odhaľuje tajomstvá, dal ti vedieť, čo bude.* ³⁰*Čo sa mňa týka, toto tajomstvo mi nebolo odhalené preto, že by moja múdrosť prevyšovala všetky živé tvory, ale aby bol kráľ oboznámený s významom sna a spoznal myšlienky srdca.*

Keď Daniel predstúpil pred kráľa, začal svedčiť o Bohu (vv. 27-28). Správny výklad sna je len dôkazom Danielovej výpovede o Bohu. "Danielovu výpoveď o Bohu možno preto považovať za hermeneutický kľúč, ktorým bude Daniel významu snu dekodovať."²³ Boh je ten, čo "odhaľuje tajomstvá" (v. 28). Daniel má k Bohu veľmi blízko, to dokresľuje paradox, že je to Daniel, ktorý oboznamuje kráľa s jeho vlastnými myšlienkami, ktoré mu prichádzali na lôžku. Veci, s ktorými bude Daniel kráľa zoznamovať sú pre človeka dvakrát neprístupné: (1) jedná sa o zabudnutý sen a okrem Boha nikto nevie čítať myšlienky; (2) sen je prorockým, ktoré odhaľuje budúcnosť, teda udalosti, ktoré sa ešte len majú stať;

V tridsiatom verši to Daniel ešte rozvíja tým, že kráľa upozorňuje na to, že ani Daniel sám nemá k týmto informáciám prirodzený prístup. Dôvod prečo Boh dal tento sen kráľovi je, aby "poznal myšlienky svojho srdca" (v. 30). Inak povedané, Daniel hovorí o tom, že "Boh je vykladač sna a že cieľom jeho výkladu je sebazpoznanie (nie informácie o budúcnosti)... Upozornenie na Boha Daniel nadradil informáciám súvisiacim so snom ako niečo, čo považuje za dôležitejšie, než je obsah snu."²⁴

Streda: Boh ako vládca dejín

(Dan 2,36-38 SEkP) ³⁶*Toto je sen a kráľovi podáme jeho výklad.* ³⁷*Ty, kráľ, si najväčší kráľ, ktorého Boh nebies obdaril silou, mocou a vznešenosťou.* ³⁸*Tebe dal do rúk ľudí, poľnú zver a nebeské vtáctvo na každom mieste, kde prebývajú, a nechal ťa nad nimi všetkými vládnuť: Ty si hlava zo zlata.*

v. 36: Daniel o sebe hovorí v množnom čísle (podáme jeho výklad). Je nepravdepodobné, že by sa jednalo o plurál majesticus (to je plurál, v ktorom hovorili panovníci v mene všetkých obyvateľov svojej ríše). O niečo väčšia možnosť by bola, že pod týmto plurálom sa skrýva Daniel a jeho traja priatelia. STEFANOVIČ túto možnosť obhajuje veršom 2,47 kde kráľ hovorí Danielovi o "vašom" Bohu²⁵ (SEkP tento plurál nereflektuje).

²² GOLDINGAY, J. E. Word Biblical Commentary: *Daniel*. str. 165.

²³ BENEŠ, Jiří. *Kniha o Bohu soudci: Teologie knihy Daniel*. str. 30.

²⁴ tamtiež, str. 32.

²⁵ STEFANOVIČ, Zdravko. *Daniel: Moudrost moudrým*. str. 75.

Avšak ako dôkaz je to nedostačujúce, pretože oveľa pravdepodobnejšie kráľ hovorí o "vašom Bohu", nie ako o Bohu Daniela a jeho troch priateľov, ale vo všeobecnosti ako o Bohu Judejcov. Preto najpravdepodobnejšie aj vzhľadom na blízky kontext je, že plurál vo v. 36 znamená Boha a Daniela, ktorí kráľovi "podajú" výklad sna. To priamo podporuje aj predchádzajúca časť (vv. 27-30). Daniel je schopný vyložiť sen len na základe Božieho zjavenia.

vv. 37-38: Tieto slová sú odvážne, pretože sú v priamom rozpore s tým, čomu verí kráľ Nabukadnesar. Králi v starovekom oriente verili tomu, že im moc bola daná od boha, ale vždy to bol jeden z ich národných bohov a už vôbec nie Boh podmaneného národa. Napr. "Nabonidus a Kýros tvrdili, že z nich urobil kráľov Marduk, Dárius potom, že mu kráľovstvo Ahura Mazda."²⁶ Vláda nad "poľnou zverou a nebeským vtáctvom" (v. 38) opäť potvrdzuje, že zdrojom tejto vlády je Boh, pretože nám to má pripomenúť príbeh stvorenia človeka, ktorému Boh zveruje vládu nad všetkými zvieratami a nebeským vtáctvom (viď Gn 1,26).

Zlatá hlava predstavuje jednak vrchol a jednak aj počiatok, od ktorého toto proroctvo bude plynúť. Zlato ako najvzácnejší zo všetkých kovov, ktoré tu máme spomenuté. "Hlava" (hebr. *róš*) predstavuje aj niečo hlavné. Napr. prvé slovo Biblie (Gn 1,1) "na počiatku" (hebr. *berešit*) je možné preložiť ako "hlavne". To, čo je na počiatku je to hlavné, to dôležité. Sen bol daný Nabukadnesarovi, aby "poznal myšlienky svojho srdca" (v. 30). Preto je pre tohto kráľa najdôležitejšia zlatá hlava, pretože symbolizuje jeho samého. Boh týmto snom oslovuje jeho. Kráľ musí niečo pochopiť: žiadne kráľovstvo v ktorom vládne človek nebude večné, ani to jeho.

Štvrtok: Kameň

(Dan 2,34-35.44-45 SEkP) ³⁴*Díval si sa, až sa bez zásahu rúk odštiepil kameň a zasiahol chodidlá sochy, čo boli zo železa a z hlíny, a rozdrvil ich.* ³⁵*Potom sa železo, hlina, bronz, striebro a zlato naraz rozdrvili a boli ako plevy z letnej holohumnice; zdvihol ich vietor a nikde sa už nenašli. Z kameňa, čo zasiahol sochu, sa stal veľký vrch a zaplnil celú zem. ...* ⁴⁴*V dňoch týchto kráľov Boh nebies dá povstať kráľovstvu, ktoré bude trvať naveky, nebude zničené a nebude patriť inému ľudu. Rozdrví všetky tie kráľovstvá a skoncuje s nimi, ono však bude stáť naveky.* ⁴⁵*To, že si videl kameň odštiepený z hory bez zásahu rúk, ktorý rozdrvil železo, bronz, hlinu, striebro a zlato, znamená, že veľký Boh oboznámil kráľa s tým, čo nastane. Sen je pravdivý a jeho výklad je spoľahlivý.*

Tak ako nasledujú po sebe jednotlivé kovy na soche, tak každá ríša budovala na predchádzajúcej. Babylonská kultúra ovplyvnila tú perzskú, perzská zasa ovplyvnila grécku a grécka spolu s rímskou kultúrou ovplyvňujú západnú civilizáciu dodnes. Prvé dva kovy (zlato a striebro sa používalo na šperky a ako platidlo) predstavujú kráľovskú honosnosť, ďalšie dva kovy (bronz a železo sa používalo na výrobu zbraní) zase silu a moc. Pri porovnaní s inými mimobiblickými prameňmi sú materiály na soche u Dan 2 výnimočné. "Ich následnosť nevykazuje žiadny konzistentný vzorec degenerácie, ako je to u Hesioda, ani kontrast medzi

---

²⁶ tamtiež, str. 75.

prvými tromi a poslednými, alebo následnosť dobra - zla - dobra - zla, ako je to v niektorých babylonských kvázi prorociev."²⁷ Jediný podstatný rozdiel je medzi sochou a kameňom. Ak je zlatá hlava počiatkom tohto prorocstva, potom kameň je jeho vyvrcholením.

v. 34: Kameň sa odštiepi bez zásahu rúk. "Skala je v Tanachu pomerne bežnou metaforou označujúcou Boha. Kameň pochádzajúci zo skaly má teda svoj pôvod v Bohu a k Bohu potom dorastie. Zárodok skaly vytvára skalú a tá v Danielovom výklade predstavuje Božie kráľovstvo."²⁸ Tú istú skutočnosť vyjadruje aj pojem "bez zásahu rúk", ktorý symbolizuje ľudskú silu. Kameň je v tomto úplne odlišný od predchádzajúcich materiálov, z ktorých je postavená socha.

"Zasiahol chodidlá sochy" - toto nám prináša určitú informáciu o čase dopadu - stane sa to až po období, ktoré je charakteristické zmiešaním železa a hlíny, tzn. na konci dejín ľudských kráľovstiev. Zároveň kameň udrie do najslabšieho miesta sochy.

"Rozdrvil ich" - je tu použité rovnaké sloveso ako pri štvrtom "železnom" kráľovstve, ktoré "drví a rozdrúžga všetko".

v. 35: Tento verš popisuje koniec sochy, ktorá je kameňom rozdrvená na prach, ktorý rozfúka vietor. Zo sochy teda nezostalo vôbec nič. Je to konečný rozsudok Boží nad pozemskými kráľovstvami. Vietor (rúach) je inde v Dan 4,5.6.15; 5,11.14 "už priamo spojený s Bohom. A tak je tomu aj v kontexte ostatných textov v Tenachu (Iz 40,13), kde rúach je termín, ktorý sa používa pre označenie samého Boha. Kráľ teda v sne vidí jednanie Boha sudcu (Boží súd)."²⁹

vv. 44-45: Tieto verše sú vlastne samotným výkladom vv. 34-35. Toto posledné kráľovstvo je od predošlých odlišné v tom, že kráľom je tam samotný Boh a po druhé v tom, že je večné. Po ňom nepovstane už žiadne ďalšie kráľovstvo. Nabukadnesar bol presvedčený o tom, že jeho kráľovstvo má božský pôvod od Marduka, že Babylon pretrvá naveky (to dosvedčuje aj jeho aktivita v 3. kapitole, kde nechá postaviť sochu, ktorá je celá zo zlata). Kráľ sa má pomocou tohto sna naučiť, že je tu Danielov Boh, živý Boh nebies, ktorý zosadzuje kráľov a ustanovuje kráľov, ktorý mení časy a obdobia. Inak povedané, Boh riadi beh dejín do jasného cieľa, ktorým je jeho večné kráľovstvo. To je poučenie pre Nabukadnesara, ale aj útecha pre judských zajatcov.

Použité zdroje a literatúra

BENEŠ, Jiří. Kniha o Bohu soudci: *Teologie knihy Daniel*. Praha: Advent-Orion, 2015. 178 s. ISBN 978-80-7172-762-0.

Biblia Hebraica Stuttgartensia. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1997. ISBN 978-3-438-05222-3.

---

²⁷ GOLDINGAY, J. E. Word Biblical Commentary: *Daniel*. str. 168.

²⁸ BENEŠ, Jiří. Kniha o Bohu soudci: *Teologie knihy Daniel*. str. 33.

²⁹ tamtiež, str. 33.

Biblia: Slovenský ekumenický preklad. 5. Vyd. (3. opravené vyd.) Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť, 2015. ISBN 978-80-85486-97-1.

DOUKHAN, Jacques. *Túžba zeme: Štúdium prorockej knihy Daniel.* Martin: Advent Orion, 1996. 250 s. ISBN 80-88719-89-3.

GOLDINGAY, J. E. *Word Biblical Commentary: Daniel.* Vol. 30. Grand Rapids: Zondervan, 2017 (ePub edition). 648 s. ISBN 798-0-310-58635-7.

STEFANOVIČ, Zdravko. *Daniel: Moudrost moudrým.* Praha: Advent-Orion, 2019. 367 s. ISBN 978-80-7172-640-1.